

UN ASPECTE DE LA REPRESSIÓ FRANQUISTA A ALTAFULLA: L'APLICACIÓ DE LA LEY DE RESPONSABILIDADES POLÍTICAS

Joan Maria Thomàs

Tal i com comprovaren ben aviat els catalans, l'ocupació franquista del Principat no va portar la implantació de la *paz justa y generosa, sin rencores ni pasiones* que venia proclamant Franco en els seus discursos de guerra. La repressió que caigué sobre els vençuts fou duríssima i abastà afusellaments, penes de presó o de treballs forçats, sancions econòmiques, incautacions i també depuracions dels diversos col·lectius de funcionaris i professionals. S'estava ben lluny d'aquelles "seguretats" donades als qui no tinguessin *las manos manchadas de sangre*.

A les nostres comarques, a poc a poc es va progressant historiogràficament en el coneixement i la reconstrucció d'aquell horror, si bé són encara moltes les mancances: coneixem fonamentalment els resultats de l'actuació de l'*Auditoria* militar a la restaurada *provincia* de Tarragona i, molt recentment, s'ha historiat la depuració dels mestres⁽¹⁾. A Altafulla, en concret, comptem amb notícies de la repressió militar gràcies als articles de Francesc Blanc Canyelles i de M.C. Bigorra i Trills⁽²⁾. Per contra, un dels aspectes gairebé desconeguts, arreu de la demarcació, és tot allò referent a l'aplicació de l'anomenada *Ley de Responsabilidades Civiles y Politicas*, promulgada el 9 de febrer de 1939, en el moment de completar-se l'ocupació franquista del Principat. El present article pretén donar

1. Josep M. Solé i Sabaté, *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953* (Barcelona: Edicions 62, 1985). Francisco Morente Valero, *La Escuela y el Estado Nuevo: la depuración del Magisterio Nacional* (Valladolid: Ambito 1997).

2. Francesc Blanc Canyelles, "Quan Lluís Punsoda va ser l'alcalde i Lluís Amill el secretari", *Estudis Altafullencs* 20 (1996): 101-148; M.C. Bigorra i Trills, "Actituds polítiques dels altafullencs durant la guerra i la postguerra del 1936-1939 segons els informes de la Guàrdia Civil de l'any 1947", *Recull Joan Antonio i Guàrdias (1890-1967)*, Tarragona (Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental "Margalló del Balcó" 1990): 115-164.

a conèixer els sumaris incoats a alguns altafullencs –de fet o de dret– en virtut d'aital llei⁽³⁾.

Paga la pena de detenir-nos en l'explicació de la disposició esmentada. En el preàmbul s'afirmava que venia a *liquidar las culpas contraídas de este orden* [el de les responsabilitats civils i polítiques] *por quienes contribuyeron con actos u omisiones graves a forjar la subversión roja, a mantenerla viva durante más de dos años y a entorpecer el triunfo, providencial e históricamente ineludible, del Movimiento Nacional, que traduzcan en efectividades prácticas las responsabilidades civiles de las personas culpables y que (...) permita que los españoles que en haz apretado han salvado a nuestro país y nuestra civilización y aquellos otros que borren sus yerros pasados mediante el cumplimiento de sanciones justas y la firme voluntad de no volver a extrañarse, puedan convivir dentro de una España grande y rindan a su servicio todos sus esfuerzos y todos sus sacrificios.*

En realitat, però, la Llei de Responsabilitats Polítiques (LLRP)⁽⁴⁾ venia a completar l'acció repressiva que ja estaven portant a terme sistemàticament les auditories militars –amb l'aplicació de sancions penals de tot tipus– per mitjà de la imputació de responsabilitats a tots aquells que des de l'1 d'octubre de 1934 fins a la data de promulgació de la llei, s'haguessin *opuesto o se opongan al Movimiento Nacional con actos concretos o pasividad grave*. La norma definia específicament disset supòsits delictius, que incloïen des d'haver estat condemnat per la jurisdicció militar, haver pertangut als partits del *Frente Popular*, haver ocupat

3. "Boletín Oficial del Estado" de 13-II-1939. Luis Benítez de Lugo y Reimundo, *Responsabilidades civiles y políticas*, Barcelona, De. Bosch, 1940.

L'autor vol agrair al Sr. Máximo Javier Herreros Ventosa, secretari de la Secció 1ª de l'Audiència Provincial de Tarragona, i a Mercedes Altés Santos i Estefanía Genovés Salvadó, estudiants de màster d'Arxivística a la Universitat Rovira i Virgili, les facilitats donades i l'ajut prestat en la localització dels expedients del Tribunal de RR.PP. als quals es refereix el present article.

4. Sobre aquesta llei i la seva gestació són imprescindibles els estudis de Mónica Lanero Táboas, *Una militancia de la Justicia. La política judicial del Franquismo (1936-1945)*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1996, i de Manuel Alvaro Dueñas, "Los militares en la represión política de la postguerra: la jurisdicción especial de Responsabilidades Políticas hasta la reforma de 1942" dins la "Revista de Estudios Políticos", núm. 69, Julio-Septiembre de 1990.

El primer estudi històric sobre l'aplicació de la LLRP fou el de Glicerio Sánchez Recio, *Las Responsabilidades Políticas en la postguerra española. El partido judicial de Monóvar*, Alacant, Universitat d'Alacant, 1984. Dins l'àmbit provincial comptem hores d'ara amb els treballs d'Ana Rosa Frias Rubio, "El Tribunal de Responsabilidades Políticas en Soria, 1939-1959" ("Revista de investigación en Geografía e Historia del Colegio Universitario de Soria", t. IX, núm. 3, 1991-1992, pàg. 87-113), l'introducció de Rafael Gil Bracero, "La Justicia Nacional y el Tribunal de Responsabilidades Políticas de Granada. Las fuentes y primeras conclusiones" (Dins, AA.VV., *Justicia en guerra. Jornadas sobre la administración de justicia durante la Guerra Civil española: instituciones y fuentes documentales*, Madrid, Ministerio de Cultura, 1990, pàg. 595-610), i, sobretot, amb el recent treball de Conxita Mir Curcó, Fabià Coretgé Blasi, Judit Farré Cunillera i Joan Sagués San José, *REPRESSIÓ ECONÒMICA I FRANQUISME. L'actuació del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a la província de Lleida*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Col·lecció Abat Oliba núm. 181, 1997. Respecte del Principat, específicament, a banda del treball tot just citat, comptem amb estudis parcials, com els de Pilar Blesa ("L'inventari dels expedients del Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Barcelona (1939-1942)" dins "Arxius. Butlletí del Servei d'Arxius", núm. 5, 1995), Francesc Ferrer i Gironès ("Incautació de patrimonis col·lectius i individuals per responsabilitats polítiques" (dins AA.VV., *La Guerra Civil a les comarques gironines*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1986, pàg. 411-430), Francesc Vilanova ("Les responsabilitats polítiques dels regionalistes catalans" dins "Recerques", núm. 31, 1996, pàg. 19-36) o Joan Maria Thomàs ("La repressió que no cessava. Notícia d'algunes actuacions del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a Tarragona: les causes contra el Dr. Rafael Battestini Galup i els germans Josep i Lluís Bonet Amigo", dins "KESSE. Revista del Centre d'Estudis Històrics i Socials "Guillem Oliver" del Camp de Tarragona, Desembre de 1997).

càrrecs de qualsevol mena relacionats amb el mateix F.P., haver-se oposat de manera activa al *Movimiento Nacional*, pertànyer a la maçoneria, haver romàs fora de l'Espanya Nacional més de dos mesos durant la guerra o, més genèricament, *haber realizado cualesquiera otros actos encaminados a fomentar con eficacia la situación anárquica en que se encontraba España y que ha hecho indispensable el Movimiento Nacional*. Les sancions previstes eren, per a tots els condemnats, de tipus econòmic i es podia arribar a la confiscació total de béns. En cas de mort o absència de l'implicat eren els hereus els qui havien de fer front a la sanció. També es podien afegir a les anteriors altres penes restrictives de l'activitat professional o de limitació de la llibertat de residència. I és que es tractava de "reparar els danys morals i materials provocats pel comportament polític dels culpables".

Val a dir que alguns aspectes de la LLRP la feien especialment onerosa. El fet que els procediments s'haguessin d'iniciar a partir de sentències de l'Auditoria o bé per denúncia feta per persona física o jurídica, o per iniciativa del propi tribunal o de qualsevol autoritat civil o militar, permetia a l'aparell repressiu franquista abastar un marc molt ampli i implicar-hi tant les noves autoritats com la mateixa població. A més a més, la incoació de l'expedient es publicava al "Boletín Oficial del Estado" i al de la província, per tal de donar-ne publicitat i recabar nous testimonis incriminatoris. També, en iniciar-se un expedient, era obligatòria la presentació d'una declaració de béns per part de l'encausat i, cas que en tingués, quedaven immobilitzats, per tal de fer front a la futura i possible sanció. Els perjudicis que aquest mecanisme produïa a l'encausat i a la seva família –tot i que estava prevista l'assignació d'una pensió alimentícia mentre durés la instrucció– són obvis.

Per una altra part, cal ressenyar que la llei fixava una instrucció ràpida dels procediments: amb urgència el jutge instructor de responsabilitats polítiques havia de demanar informes de l'inculpat a l'alcalde, *jefe local de F.E.T. y de las J.O.N.S.*, al comandant del *puesto* de la Guàrdia Civil i al rector de la parròquia. En concret, es demanava una relació dels antecedents polítics, l'actuació durant la contesa i els béns que posseïa. Al propi encausat se li donaven cinc dies de termini per tal d'aportar testimonis o proves en la seva descàrrega. Un cop acabada la instrucció, l'expedient era elevat al *Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas* de Barcelona, el qual, en un temps també molt breu, havia de dictar sentència.

En el cas dels sumaris incoats a altafullencs o residents a Altafulla entre els anys 1934 i 1939 que hem pogut localitzar⁵, i que són els de Josep Punsoda Ballañà, Josep Maria Maymó Bosch, Marcel·lí Suñé Argilagué, Lluís Amill Sevé, Josep Fons Roca, Salvador Ferré Guasch, Ramon Mercadé Figueras, Ramon Ramon Pedrol, Ramon Boronat Llenas i Amadeu Marca Guasch, una part de

5. El fons referit a RR.PP. de l'arxiu de l'Audiència Provincial de Tarragona està, a hores d'ara, sense inventariar. La recerca es féu directament, revisant un per un els feixos d'expedients, que es troben en un estat de conservació molt deficient, esmicolant-se molts d'ells –literalment– quan són manipulats.

L'anàlisi que segueix i totes les citacions que es fan corresponen als deu expedients trobats.

les actuacions s'iniciaren arran d'haver estat, alguns dels inculpats, condemnats anteriorment pels tribunals militars. Aquest fou el cas de Josep Maria Maymó, Lluís Amill, Ramon Ramon i Josep Fons. En el cas de Maymó, la condemna, dictada pel *Consejo de guerra permanente* de Tarragona el 29 de maig de 1939, havia estat la de reclusió perpètua i, quan se li incoà l'expedient, al final de 1940, la complia a la presó dita de "La Punxa", d'aquella ciutat. En una revisió posterior de pena, l'hi fou reduïda a sis anys, i el 1942 es trobava en llibertat condicional; Amill, per la seva banda, havia estat condemnat a sis anys i un dia, amb inhabilitació absoluta per a exercir càrrecs públics. Al principi de 1941, tanmateix, en incoar-se-li l'expedient, ja es trobava en llibertat; Ramon havia estat condemnat en el mateix consell de guerra que Maymó, a vint anys, els quals, pel gener de 1941, quan se li obrí l'expedient, havien estat rebaixats a dos i els complia en presó *atenuada* a casa seva; i Fons, condemnat al mateix consell que els dos citats anteriorment, a reclusió perpètua, es trobava el gener del 1941, a la *Prisión Central* de Cuéllar complint la seva condemna.

En dos casos sabem qui foren els denunciants. Segons consta a l'expedient, Josep Punsoda Balañá, pare de Lluís Punsoda Marquès i alcalde, com ell, que havia mort el 1932, fou denunciat per error per l'Ajuntament d'Altafulla a final de 1939 en tant que presumpte responsable. Arran d'aquests fets, el Tribunal Regional ordenà l'incoació d'expedient a Lluís, l'*exalcalde rojo*, com se'l cita en un informe, el qual es trobava aleshores a l'exili. No hem trobat, tanmateix, aquest expedient⁶. Per la seva banda, a Amadeu Marca se li obrí expedient el setembre de 1940, amb motiu de la denúncia presentada pel Govern Civil de Tarragona, denúncia basada en una *relación* —com veurem, força equivocada, en aquest cas— *expedida por el Tercer Tercio de la Guardia Civil, Comandancia de Marina* (sic), *de las personas más destacadas en la vida cultural, profesiones liberales, en la política, finanzas y artes en la demarcación de dicha unidad*. Quant a la resta dels casos —els de Mercadé, Boronat, Suñé i Ferré— desconeixem la institució o persona denunciant.

Respecte als motius de les incoacions dels expedients trobats, val a dir que la majoria —set— corresponen a membres dels ajuntaments o consells municipals de l'època de la Guerra Civil. En concret, cinc són de persones que formaren part del consell creat l'octubre de 1936, el qual reproduïa, a partir de les forces polítiques locals, la composició del govern presidit per Josep Tarradellas el 27 del setembre anterior. A Altafulla, en formaven part tres militants d'Esquerra Republicana de Catalunya —constituïda al poble aleshores, a partir del Centre Federal Republicà—, tres de la C.N.T., un de la Unió de Rabassaires i un d'Acció Catalana. Dels d'E.R.C. tenim l'expedient de Marcel·lí Suñé i sabem de la incoació a l'alcalde Lluís Punsoda. De la C.N.T. tenim els dels detentadors dels tres

6. S'havia exiliat a França, junt amb el seu germà Albert, el febrer de 1939. Restà a Vernet-les-Bains fins al 1953. No hem pogut esbrinar si se'l condemnà per part de l'Auditoria Militar, en rebel·lia. El seu germà Albert, que retornà, conflat, al cap d'uns mesos, fou condemnat i empresonat durant trenta tres mesos: conversa amb la Sra. Dolors Torres Vilaró, vídua de Lluís Punsoda, i amb Joan Lluís Punsoda Torres, fill de Lluís Punsoda (Altafulla, 12 de gener de 1998).

llocs de conseller que els foren assignats: Fons, Ferré i Mercadé, substituït, aquest, al poc temps per Ramon. Per la seva banda, Josep Maria Maymó i Ramon Boronat, també d'E.R.C., formaren part d'un nou ajuntament, constituït el 7 d'agost de 1938. El primer, com a alcalde, en substitució de Lluís Punsoda, cridat a files. La resta dels expedients trobats corresponen a Josep Punsoda, encausat, com hem dit, per error; al que fou secretari de l'ajuntament entre 1934 i 1939 i home lligat als consistoris d'esquerres, Amill; i a un home de dretes, tinent d'alcalde durant la Dictadura de Primo de Rivera i presumptivament de simpaties esquerranes durant la guerra però sense la més mínima significació en els anys republicans, Amadeu Marca.

El perfil econòmic dels encausats és majoritàriament baix. Els més acabats eren Josep Punsoda, Amadeu Marca, Josep Maria Maymó i Salvador Ferré. Sabem que, en acabar la guerra, la família Punsoda, la més rica entre les citades, tenia algunes cases al poble, terres a Tamarit i una fàbrica de codo-nyats, en construcció⁷; tot li fou incautat per les noves autoritats franquistes en *liberarse* el poble, incautació precedida d'un saqueig de la casa-botiga del carrer *José Antonio* núm. 7, on acudien molts convilatans. A l'expedient per responsabilitats polítiques, consta la incautació d'aquesta casa, per iniciativa —anterior a l'obertura d'expedient— del *delegado local de Información e Investigación de F.E.T. y de las J.O.N.S.* del poble el mes de febrer de 1939, Javier Rubinat, segons ell *por celebrarse continuamente reuniones clandestinas con los elementos izquierdistas hasta avanzadas horas de la noche*. Val a dir que la vídua de Josep Punsoda, Josepa Marquès Pannou, i una filla, Josepa, es trobaven empresonades, per l'únic delictes d'ésser la mare i la germana de Lluís Punsoda. Per la seva banda, l'encausat Amadeu Marca declarava tenir algunes parcel·les de terra i una casa que valien, en conjunt, unes setze mil pessetes, però alhora declarava deutes per valor de catorze mil. Josep Maria Maymó declarà posseir dues barques de pesca valorades en quatre mil pessetes i un compte corrent amb deu mil; Ferré, una finca de tres mil pessetes. Les resta dels encausats, a excepció d'Amill, eren treballadors amb molt poques pertinences. Mercadé, per exemple, de la brigada d'obres de la companyia ferroviària M.Z.A., declarava un jornal de nou pessetes i uns béns per valor de sis-centes; Fons, mecànic a la fàbrica d'espardenyes Salvatella, declarava no disposar de cap bé; Boronat, llaurador, declarava un jornal de sis pessetes i uns béns per valor de cinc-centes; Ramon, pescador, declarava *un jornal los días que trabaja, que no son muchos y [que] le produce lo indispensable para vivir él y su familia* i dues-centes pessetes en béns; Suñé, jornaler agrícola, declarava un jornal de sis pessetes, quatre-centes pessetes en béns mobles i set-centes de *semovientes*. Amill, que era secretari d'ajuntament per oposició però que estava inhabilitat en el moment de declarar davant de Ramón Matosas, el jutge instructor de responsabilitats polítiques, manifestava no posseir res.

7. Conversa amb la Sra. Dolors Torres Vilaró.

Els informes de l'alcaldia, *Jefatura local* de F.E.T. y de las J.O.N.S., Guàrdia Civil de Torredembarra i rector de la parròquia d'Altafulla –en els casos en els quals consten en els expedients trobats– no sempre són coincidents, sobretot en els judicis de valor, quan contesten les preguntes formulades pel jutge instructor. Quan han de respondre a qüestions com si [l'inculpat] *era de ideas izquierdistas...si perteneció a algún partido político...si ocupó cargos durante el dominio rojo* o si disposa de béns de qualsevol tipus, els signants –que són l'alcalde, José Pijuán Salvat, cafeter; el cap local de Falange, José Vidal Argilaguet (que havia estat gestor del primer ajuntament republicà els anys 1935-1936, i que provenia de la Unió de Rabassaires); o el delegat d'Informació i Investigació del partit únic ja citat, Javier Rubinat; un anònim guàrdia civil; i mossèn Modest Bernat–, coincideixen. Però sovint, en referir-se a la conducta observada en l'exercici del càrrec, trobem divergències. Per exemple, l'alcalde diu de Boronat, president d'E.R.C. al poble i regidor, que observà *muy buena conducta*, mentre la Guàrdia Civil, postil·la: *regular conducta*. Respecte de Ferré, afegeix l'alcalde que *desde el 1º de Octubre de 1934 estuvo siempre al lado de las personas de orden, observando buena conducta*. La Guàrdia Civil, al contrari, remarca que, com a regidor, *se destacó en su propaganda en favor de los rojos, observando regular conducta*. Respecte de Fons, tots els escrits coincideixen. Diu l'alcalde: *su conducta es intachable*, i Rubinat, de F.E.T., escriu: *buena conducta*, i la G.C.: *comportándose bien en la actualidad*. Pel que fa a Marca, l'alcalde, mossèn Prats i el cap de Falange parlen de la seva bona conducta, mentre que la *Benemérita* –recordem, la denunciant– indica que *hablaba bastante en favor de éstas* [les esquerres, durant la contesa].

On es dona un major grau de coincidència és en les declaracions dels cinc testimonis que, a requeriment del jutge instructor de RR.PP. de Tarragona, obligatòriament, els encausats han d'aportar en la seva defensa. En els casos en els quals consten aquests testimoniatges als expedients, observem que sovint són les mateixes persones –i això fa pensar en l'existència d'un acord al poble o entre les autoritats locals–: *Arturo Boronat Capdevila (54 años)*, *José Magriñá Salvat (44 años)*, *Martín Inglés Ramón (58 años)*, *Juan Magriñá Ramón (44 años)* y *Jaime Rimbau Hugas (38 años)*. Els tres primers consten sempre. Tots cinc són proposats per Mercadé, Boronat i Ferré. Els expedients de Ramon, Marca i Amill, en canvi, contenen petites diferències: per exemple, Ramon no inclou Joan Magriñà i sí Manuel Farreras Esteve; Marca tampoc no inclou Magriñà ni Rimbau i sí Farreras i Josep Roca García; Amill substitueix Joan Magriñà per Roca.

D'aquestes persones testificants i *adictas al Glorioso Movimiento Nacional* no en sabem gaire. D'Artur Boronat, que havia estat gestor de l'Ajuntament a partir del 16 de febrer de 1935, en l'època en què la Generalitat havia estat intervinguda per les autoritats militars arran dels fets d'octubre de 1934; Josep Magriñà, fuster, era el *Delegado Sindical* d'Altafulla; Martí Inglés, que havia estat alcalde durant la *Dictablanda* i el primer trienni republicà, durant la contesa havia estat en captivitat –per raó de tenir un parent jesuïta, junt amb Isidre Virgili Milà, fill d'un alcalde gestor de l'any 1935-1936– i gaudia de la condició

Josep M. Maymó i Bosch –segon de la primera fila per l'esquerra– amb la seva esposa
–Maria Rovira i Mallafre–, els seus cunyats i nebots.

d'*exCautivo por Dios y por España*, ocupà una regidoria en el primer ajuntament franquista; Joan Magriñà era empresari i Jaume Rimbau, fuster-carreter. Els seus testimoniatges són, obligadament, la resposta a un qüestionari tramès pel jutge instructor, mitjançant *exhorto*, al jutge de pau (i, després, municipal) d'Altafulla. El jutge era Pere Ramon Plana, l'exregidor per l'Agrupació Catalana Republicana el 1934, alcalde-gestor nomenat per les autoritats militars el 23 d'octubre del 1934 –més endavant ho seria conjuntament amb Artur Boronat– i home elegit regidor el 1936 pel front d'esquerres local, però exclòs de l'Ajuntament popular per l'alcalde Lluís Punsoda per raó "d'ésser incompatible moralment" a causa dels càrrecs que havia ocupat amb els militars "i per haver-se significat com el més aferrissat perseguidor dels drets legítims de l'Ajuntament popular"⁽⁸⁾.

Quant a les declaracions dels testimonis, cal dir que són variables. Quan se'ls demana si l'inculpat havia ocupat càrrecs, responen concretament. En canvi, la contestació a una possible pertinença a partits polítics amb anterioritat a la guerra, és menys rotunda. La següent podria ésser la contestació més corrent (respecte de persones que ocuparen després càrrecs amb les esquerres) és,

8. F. Blanc, "Quan Lluís Punsoda...", 124.

Que el encartado iba frecuentemente en el (sic) centro de izquierdas, pero que no puede asegurar si era socio antes del Glorioso Movimiento Nacional (Artur Boronat, referint-se a Mercadé). Per la seva banda, en el cas de declaracions de testimonis sobre Lluís Amill, l'exsecretari de l'Ajuntament, i, més en general, en el conjunt del seu expedient de responsabilitats polítiques, destaquen algunes qüestions. Com hem dit, en iniciar-se la causa al final de 1940, Amill ja es trobava en llibertat. I el 22 de gener de 1941, quan el jutge instructor de RR.PP. de Tarragona li pren declaració al jutjat –situat al palau de la Diputació–, Amill declara estar afiliat a F.E.T. y de las J.O.N.S., amb carnet provincial núm. 5.654. És l'únic cas d'un presumpte responsable que respon afirmativament a aquesta pregunta, formulada d'ofici. A més a més, l'expedient inclou, a banda dels cinc testimoniatges de rigor, una sèrie d'oficis (que podrien haver estat utilitzats per Amill anteriorment per sortir de la presó, ja que estan datats a mitjan l'any 1940), signats per Artur Boronat, mossèn Bernat, Martí Inglès i el delegat sindical Josep Magriñà. Tots ells són clarament exculpatoris i favorables.

Tot i la premura que ordenava la llei de 9 de febrer de 1939 respecte de la instrucció i resolució dels expedients de responsabilitats polítiques, la realitat fou que, arreu de l'Estat Espanyol i també a Catalunya, les causes acabaren tenint una tramitació llarga. Segurament la raó d'això rau en la manca de mitjans materials d'aquesta nova jurisdicció especial davant d'un important col·lectiu de presumptes responsables: en el cas de les comarques de Lleida, Conxita Mir i el seu equip d'investigadors han detectat el mateix problema i, a més a més, han calculat que s'instruïren menys de la meitat de les potencials causes de responsabilitat política de la demarcació.

Fou segurament davant del col·lapse creixent en què es trobaven els diferents jutjats instructors, i també pel fet tant d'haver-se ja incoat un bon nombre de causes –i complerta així, en part, la funció exemplificadora i atemoritzadora de la LLRP– com de la impossibilitat de fer efectives moltes de les penes imposades, per raó de la pobresa dels encausats, que, el febrer de 1942, s'elaborà una nova llei per tal de reformar alguns aspectes de la de 1939. Amb la reforma deixaven d'ésser responsables els simples afiliats o electors de partits d'esquerra, els assistents a reunions, manifestacions o actes contraris al nou règim, i així mateix tampoc no havien de passar pel tribunal els sentenciats en consell de guerra amb penes menors de sis anys i un dia. D'igual manera, si l'encausat era insolvent o els seus béns –sumats al del cònjuge i familiars que amb ell vivien– no superaven les vint-i-cinc mil pessetes, s'ordenava el sobreseïment de la causa.

Aquesta reforma de la legislació de responsabilitats polítiques explica el resultat final de la majoria dels sumaris incoats als altafullencs, de dret o de fet, que hem pogut localitzar, que acabaren sobreseguts el 1945 per raó de les precàries circumstàncies econòmiques dels inculpats. Tal fou el cas dels sumaris de Mercadé, Maymó, Ramon, Ferré, Boronat, Suñé, Fons i d'un Amill, –que aleshores ja feia temps que havia estat rehabilitat i exercia com a secretari de l'ajuntament de Xerta–. Els dos expedients restants, els de Josep Punsoda i Amadeu Marca, ja s'havien resolt anteriorment. El primer, l'1 de febrer de 1940, quan el

Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas de Barcelona també el sobressegué pel fet de no estar compreses les seves circumstàncies en la LLRP i per haver mort el 1932. El de Marca, el 22 d'agost de 1941, quan el mateix tribunal, considerant *que sus antecedentes son de derechas sin que le sean conocidas actividades políticas ni antes ni durante el Glorioso Movimiento Nacional*, en decidí també el sobreseïment.

De tot el que hem analitzat fins ara és obligat fer-ne alguna recapitulació, tenint, a més a més, en compte que el present treball no pretén ésser exhaustiu en l'estudi d'unes fonts que, d'altra banda, no han estat encara inventariades. En primer lloc, cal assenyalar que no tenim a hores d'ara cap seguretat que els expedients localitzats corresponguin a la totalitat de l'actuació del *Tribunal de Responsabilidades Políticas* a la vila d'Altafulla. Si el criteri seguit pel tribunal fou el d'actuar sobre els membres dels consistoris de l'època de la Guerra Civil sobta l'absència de les causes d'una part d'aquests consellers. En segon lloc, cal interrogar-se sobre la persona física o jurídica denunciant. Com s'ha explicat, l'hem poguda esbrinar en dos casos, però queda per aclarir la resta dels que no foren encausats en sentència judicial militar. A la vista de la pràctica jurídica corrent de la jurisdicció especial que estem estudiant, és plausible pensar en un requeriment del jutjat instructor a l'Ajuntament d'Altafulla a fi que facilités els noms dels membres dels consistoris de l'època de la guerra. D'altres hipòtesis a tenir molt en compte serien l'actuació a partir de denúncies presentades per l'Ajuntament *de motu propi*, per F.E.T. y de las J.O.N.S., per la Guàrdia Civil, el governador civil o també –i no cal oblidar en el cas d'Altafulla, aquesta última possibilitat– per particulars. Si ens atenem als informes emesos per les autoritats *nacionales* del poble, no sembla que continguin una especial animadversió ni un acarnissament amb els inculpats, i potser es podria pensar fins i tot en una voluntat d'ajudar, en tant que possible, uns convilatans afectats, en alguns casos *de bell nou*, per la repressió i en un aspecte, l'econòmic, especialment onerosos. Per acabar, volem destacar, un cop més, la cruesa de la repressió franquista, arreu de l'Estat, però també al Principat i al poble d'Altafulla, una vila on no hi havia hagut cap assassinat polític durant la guerra gràcies a la tasca portada a terme pel consistori⁹. Però, a Altafulla, havien guanyat les esquerres el 1934 i el 1936, i era una poble de la Catalunya majoritàriament republicana i autònoma, i això, a partir del 1939, malauradament, s'hagué de pagar.

9. Lluís Punsoda i Josep Pijuan Milà salvaren d'una mort segura per part dels milicians dits "del Comitè de L'Arboç" mossèn Modest Bernat i l'excalde de l'època de la Dictadura de Primo de Rivera, Francesc Blanc. El primer, disfressat, el portaren en cotxe fins a Barcelona, a casa d'un germà, advocat. Val a dir que quan, el Nadal de 1939, algunes autoritats d'Altafulla proposaren alguna actuació per tal d'aconseguir l'alliberament de la vídua Punsoda i la seva filla, "que ja feia mesos es trobaven empresonades", el mossèn s'hi oposà.